

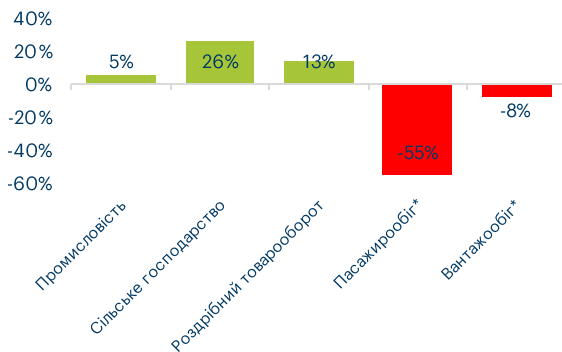
Огляд економічної активності

Стабільність наприкінці року – результат V-подібного відновлення виробничих секторів та W-подібної динаміки сфери послуг

Наприкінці 2020 року поява вакцин у світі додала оптимізму на сировинних ринках, що відобразилося у зростанні відповідних котировань. Населення частково адаптувалося до загроз пандемії, зокрема в Україні збільшувалися обсяги роздрібного товарообороту, а тимчасовий “ карантин вихідного дня” лише несуттєво послабив споживчий попит. Тим не менше, з огляду на динаміку показників випуску у секторах економіки України, потенціал для швидкого відновлення був здебільшого вичерпаний у третьому кварталі 2020 року. Починаючи з четвертого кварталу зростання більшості галузей було кволим, а виразне зростання залишалось лише у секторах будівництва та роздрібного товарообороту завдяки видаткам держави на будівництво доріг та урядовим соціальним ініціативам.

Автор: Ігор Дейсан
Редактор: Юрій Шоломицький

Рис. 1. Зміна випуску в секторах економіки у річному вимірі*

*вказано зміну випуску у грудні 2020 р. порівняно з груднем 2019 р., за винятком транспортних секторів – для них вказано дані за листопад 2019 р. (останні наявні на момент підготовки звіту)

Поширення пандемії та викликані цим обмежувальні заходи мали безпосередній вплив насамперед на діяльність у сфері послуг. Тим не менше, ситуація з пандемією вразила глобальні ланцюги постачання та посилила тенденцію до регіоналізації. Невизначеність щодо майбутнього пригальмувала процеси відтворення капіталу. Через вимушену зміну своєї поведінки населення переглянуло корисність багатьох товарів, унаслідок чого змінилася структура споживання домогосподарств. Ці та інші фактори поширили поточну кризу далеко за рамки сфери послуг. Однак виробничі сектори зуміли адаптуватися до умов кризи, тоді як сфера послуг наприкінці року знову демонструвала волатильність на фоні прискорення темпів поширення вірусу.

Рис. 2. Динаміка випуску будівництва

— индекс будівництва (I.2017=100)
*всі дані на графіку сезонно скориговані

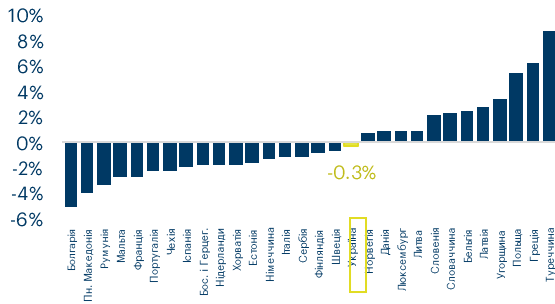
З другого кварталу не припинялося зростання будівельної активності завдяки реалізації державної програми «Велике будівництво» – у її рамках відбувалася реконструкція та зведення нових об'єктів інфраструктури. Як результат – обсяги виробництва об'єктів інфраструктури зростали середньоквартальними темпами 9–16% (за винятком фактору сезонності). Ефекти на економіку від активної відбудови інфраструктури мультиплікувалися шляхом залучення до процесу будівництва низки галузей промисловості,

Рис. 3. Промисловий випуск

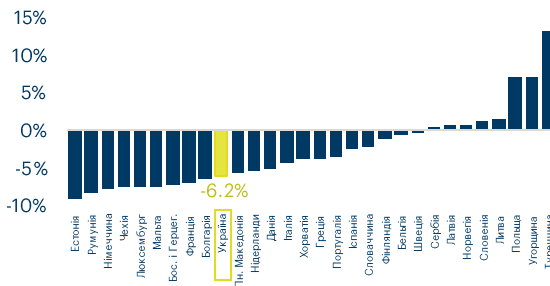

Рис. 5. Промислове виробництво в Україні та ЄС

Листопад 2020 р.* порівняно з листопадом 2019 р.

Листопад 2020 р.* порівняно з листопадом 2018 р.

*для порівняння використано дані листопада, оскільки на момент підготовки звіту Євростат ще не опублікував показників за грудень

секторів транспорту та торгівлі, а також інших секторів послуг.

Поволі виходило з кризи житлове будівництво (у 4-му кварталі – +4.3% кв/кв). Нагадаємо, що згідно з опитуваннями ДССУ, проведеними на початку 4-го кварталу, будівельні підприємства були найбільш песимістично налаштовані щодо майбутньої ділової активності.

Промислове виробництво у четвертому кварталі залишилося практично на рівні минулого кварталу (+0.3% кв/кв за винятком сезонного фактору) – таким чином відновлення майже спинилося, не досягнувши рівня нормальної завантаженості потужностей¹. Зростання промислового випуску у річному вимірі (у грудні – на 4.8%) пояснюється насамперед низькою базою порівняння – частина галузей промисловості перебували в кризовому стані ще з 2019 року. Отже, більшість вітчизняних промислових виробників уже зуміли подолати наслідки кризи 2020 року, однак лише почали компенсувати втрати, понесені в попередньому році. Найпершими виходять з кризи виробники споживчих товарів тривалого використання, товарів проміжного споживання та енергії – вони нарощували випуск як протягом четвертого кварталу, так і в річному вимірі. Саме ці товари домінують у виробничій спеціалізації України, тому швидке відновлення внутрішнього та зовнішнього попиту на таку продукцію зумовило більш оптимістичну динаміку вітчизняної промисловості, наприклад, порівняно з багатьма розвиненими економіками ЄС.

Уже згадувалося, що вагомий внесок у внутрішній попит зумовила масштабна відбудова державної інфраструктури – вона стимулювала виробництво цементу, бітуму, асфальту, широкого переліку кар'єрної продукції, хімічних речовин тощо. Завдяки поліпшенню зовнішньої кон'юнктури певний підйом спостерігався у ГМК – металургійне виробництво зросло на 2.6% кв/кв, а

¹ Згідно з опитуванням промислових підприємств ДССУ в IV кварталі завантаженість їх виробничих потужностей становила 65%, тоді як у відповідному періоді в попередні два роки вона наближалася 70%.

Рис. 6. Зміна виробництва промислових товарів, %

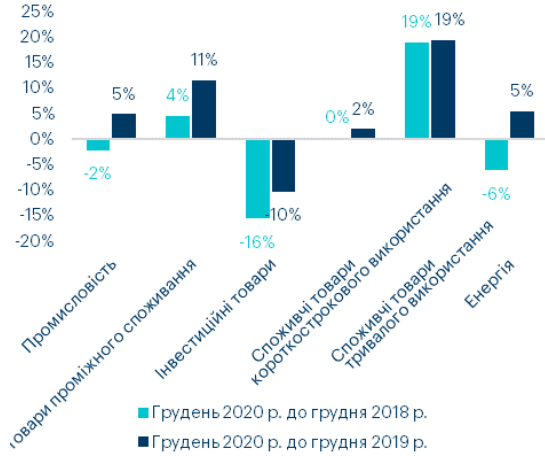

Рис. 7. Випуск у сільському господарстві

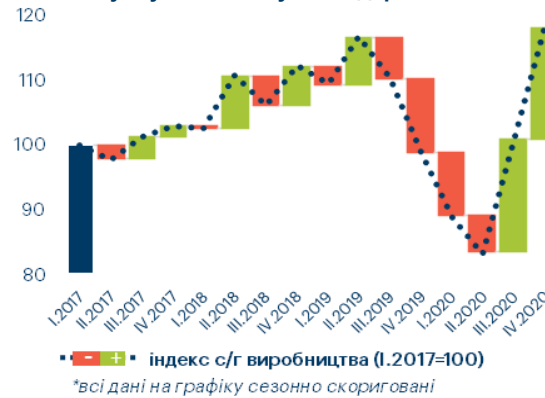
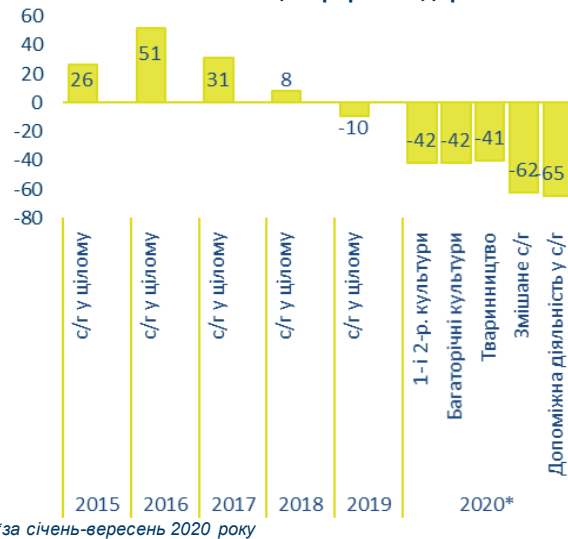

Рис. 8. Капітальні інвестиції аграрних підприємств

також продовжували зростати обсяги видобутих металевих руд та коксу.

Натомість інвестиційний попит вітчизняних і закордонних підприємств залишався слабким – саме тому, з огляду на сезонно скориговані індекси, відновлення у виробництві товарів інвестиційного призначення практично зупинилося на рівні, досягнутому в середині 2020 року. У річному вимірі воно падало темпами понад 10% навіть попри низьку базу порівняння.

Зростання індексу сільськогосподарського виробництва у другому півріччі пояснюється насамперед низькою базою порівняння та зсувом строків збору врожаю на більш пізні періоди. В цілому врожай зернових і зернобобових у 2020 році становив 65,4 млн тонн – через низьку врожайність він був майже на 10 млн тонн менше минулорічного. Високі показники рентабельності рослинництва сприяли значним капіталовкладенням аграріїв у попередні роки. Однак протягом останніх кількох років рентабельність падає, а підсумки врожаю 2020 року, вочевидь, лише поглиблюють це падіння. Враховуючи також певну невизначеність, пов'язану зі стартом ринку землі з 1 липня 2021-го, ймовірно є послаблення інвестиційної активності в секторі сільського господарства. Зокрема за січень-вересень 2020 року капіталовкладення аграрних підприємств падали у річному вимірі на 43.2% р/р навіть попри значне фінансування програмою "Доступні кредити 5-7-9%" (у 2020 році 55% кредитів у рамках цієї програми були видані сектору сільського господарства).

Протягом усього року зберігалися низхідні тенденції у тваринництві. Низький урожай призвів до значного подорожчання кормової бази та, відповідно, до падіння рентабельності вирощування сільськогосподарських тварин. Зростання поголів'я спостерігалось лише у вирощуванні свиней, зокрема, завдяки відновленню зовнішнього попиту.

Починаючи з травня майже невпинно зростав роздрібний товарооборот. Тимчасово запроваджений "карантин вихідного дня" лише призупинив зростання роздрібної

Рис. 9. Динаміка роздрібної торгівлі

Рис. 10. Транспорт: пасажирооборот

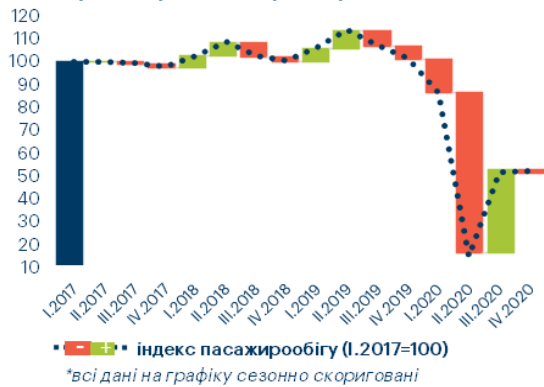
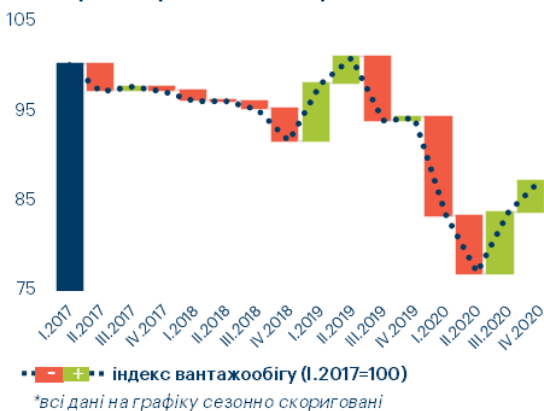

Рис. 11. Транспорт: вантажооборот

торгівлі в листопаді. В цілому за четвертий квартал очищений від сезонного впливу індекс роздрібного товарообороту підвищився на 6.5% кв/кв. Станом на грудень 2020 року зростання у річному вимірі становило Ключову підтримку для споживчого попиту надало зростання заробітних плат (у грудні скориговані на інфляцію темпи становили 8.4% р/р).

Галузь пасажирських перевезень, як найбільш вразлива до епідеміологічної кризи, наприкінці року залишалася у стані стагнації. Як і очікувалося, прискорене поширення вірусу COVID-19 позначилося на мобільності населення та, відповідно, на пасажирських перевезеннях наприкінці року. Нагадаємо, що в квітні пасажирооборот становив лише 5% від докризового рівня, а в кінці року ледь сягав половини такого рівня.

Обсяги вантажообороту демонстрували динаміку, синхронну з промисловим виробництвом. У четвертому кварталі вантажні транспортні перевезення збільшилися на 4.1% кв/кв за вирахуванням сезонного фактору. Як і для промисловості, значну підтримку транспортному сектору надала програма “Великого будівництва”.

Ризики охолодження активності: посилення жорсткості заходів з метою обмеження поширення Covid-19 в Україні

Ризики посилення активності: прискорені темпи вакцинації та швидше відновлення ділової активності в країнах-торгових партнерах

Базові очікування: прогноз зміни ВВП у 2020 році -5,1%.

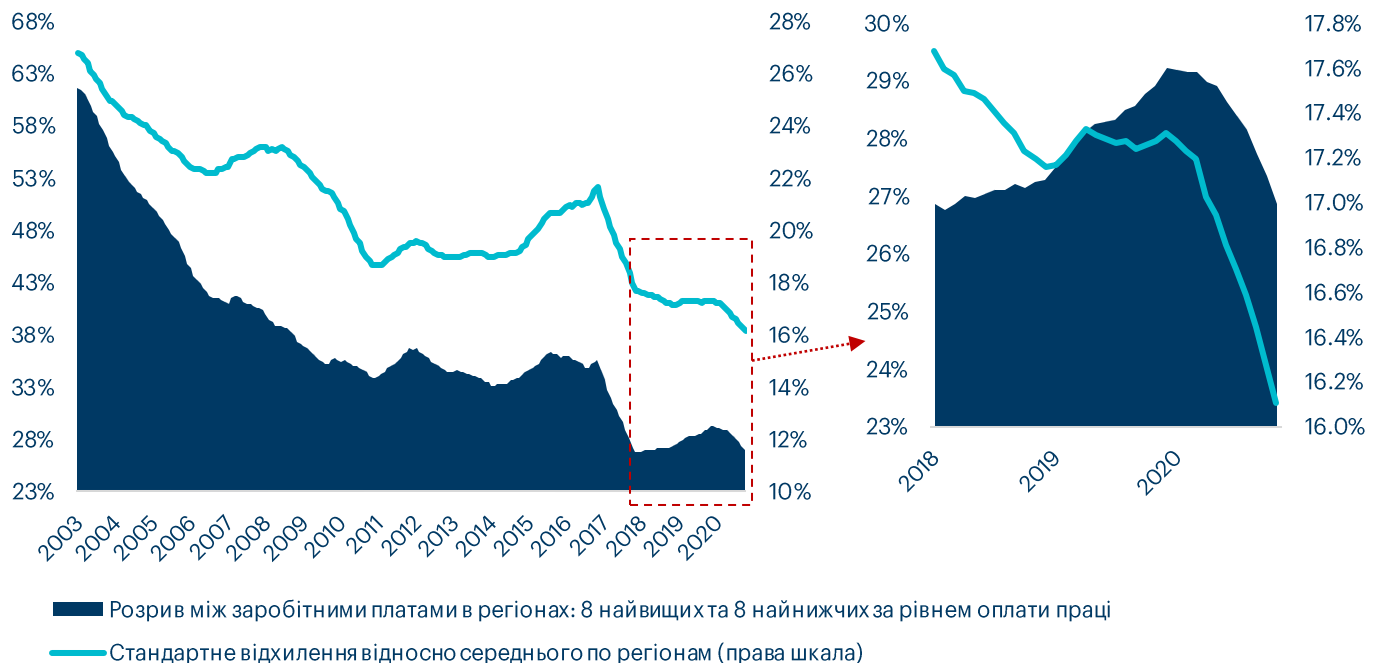
Вплив пандемії COVID-19 на регіональну нерівність в оплаті праці

Криза 2020 року супроводжувалася значним скороченням регіональної нерівності у заробітних платах в Україні. Раніше стрімке зменшення такої нерівності відбувалося у період прискореної трудової міграції за кордон у 2016-2018 рр. У цей період регіони України з низьким рівнем оплати праці зазнали найсуттєвішого скорочення економічно активного населення, оскільки саме працівники “бідніших” областей були найбільш схильними до виїзду на роботу за кордон.

У 2019 році відставання заробітних плат в Україні від країн підвищеного інтересу трудових мігрантів уже скоротилося до відносно помірному рівня – завдяки природньому зростанню реальних заробітних плат в Україні (внаслідок збалансування між попитом і пропозицією робочої сили) та укріпленню курсу гривні до євро. Як результат, міграційні процеси сповільнилися, а це, у свою чергу, призвело до стабілізації регіонального розриву в заробітних платах.

У 2020 році трудова міграція за кордон зменшилася – на це може вказувати зниження обсягів переказів готівки з-за кордону (статистика публікується НБУ). Карантинні обмеження сприяли зниженню нелегального працевлаштування за кордоном, а уповільнення економічної активності в країнах потенційного працевлаштування позначилося на кількості відкритих вакансій для вітчизняних працівників. У період найбільш жорстких карантинних обмежень спостерігалось навіть тимчасове повернення значної кількості співвітчизників-трудова мігрантів. Попри все це регіональна нерівність у заробітних платах відчутно скоротилася. Зокрема, відхилення між середніми заробітними (середнім арифметичним) у восьми найбільш високооплачуваних регіонах та восьми найменш високооплачуваних регіонах скоротилося з рівня близько 29.2% до рівня близько 26.9%. Різниця між заробітною платою в Києві та восьми найменш високооплачуваних регіонах скоротилася з близько 89% до близько 82%.

Рис. 12. Показники регіональної нерівності середніх заробітних плат в Україні*

*на графіку та в тексті представлені 12-місячні плінні з метою уникнення сезонності; з метою порівняння з історією дані на графіку відображені без урахування таких регіонів, як АР Крим, Донецької та Луганської областей

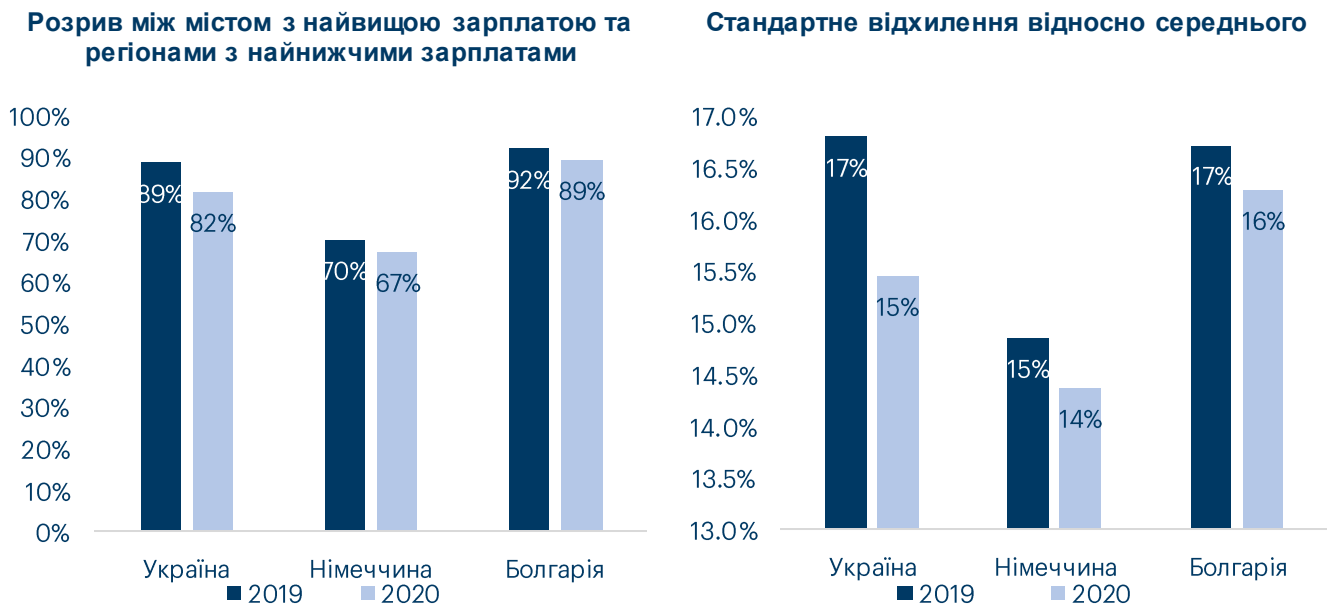
Наприкінці 2020 року темпи зростання заробітних плат у Києві та восьми найменш високооплачуваних регіонах становили 10% та 16% р/р відповідно. Отже, зростання заробітних плат у “бідніших” регіонах відбувалося значно швидшими темпами, що й зумовило скорочення регіональної нерівності у заробітних

платах. Оскільки така ситуація склалася навіть всупереч позитивним показниками трудової міграції, то поясненням може слугувати особливість поточної епідеміологічної та економічної кризи.

Поширення епідемії COVID-19 зумовило найбільші втрати для сектору послуг. Діяльність підприємств сфери послуг більшою мірою зосереджена у великих містах, оскільки в таких містах посилений попит на транспортні пасажирські перевезення, послуги дозвілля, культури тощо. Як наслідок, у регіонах з великими обласними центрами (Полтавська, Київська, Одеська, Харківська, Миколаївська, Дніпропетровська, Запорізька області та м. Київ) відбувалося порівняно більше вивільнення робочої сили в період кризи та у підсумку – відносно стримане зростання заробітних плат у 2020 році.

Скорочення регіональної нерівності у заробітних платах у 2020 році було характерним не лише для України. Відповідний аналіз для окремих країн ЄС підтверджує аналогічні процеси у таких країнах. У досліджуваних країнах (Німеччина та Болгарія) скорочення розриву у заробітних платах було меншим (див. рис. 13).

Рис. 13. Показники регіональної нерівності середніх заробітних плат в Україні та окремих країнах ЄС

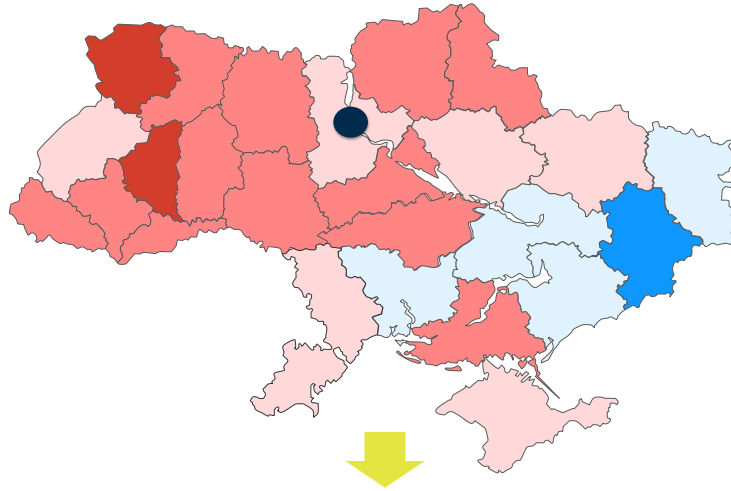

*на графіку представлені дані 12-місячних плинних з метою уникнення сезонності; дані щодо України враховують Донецьку та Луганську області

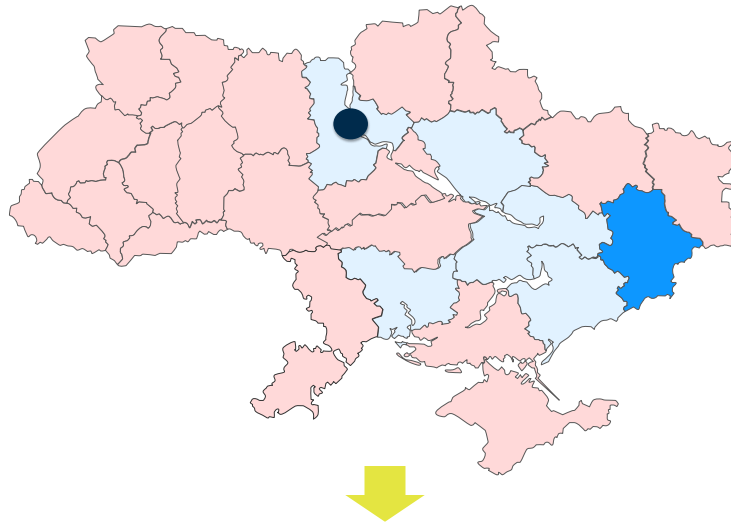
Джерело: ДССУ, Bundesagentur für Arbeit, National Statistical Institute of Bulgaria.

Теплові карти розриву між заробітними платами в регіонах та м. Києві

2002 рік

2019 рік

2020 рік

